

Od przybytku głowa nie boli? Pedagog specjalny w szkole

Za nami rozpoczęcie kolejnego roku szkolnego. Jak zwykle, w szkole czekają nas zmiany, w tym zmiany w organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wszystko rozpoczęło się w maju 2022 roku, kiedy to weszła w życie ustawa z 12 maja 2022 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 1116). Przewiduje ona sporo nowości dla placówek oświatowych. Jedną z ważniejszych jest zatrudnianie specjalistów w:

- ✓ przedszkolach innych niż specjalne, w tym w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych,
- ✓ szkołach podstawowych i ponadpodstawowych,
- ✓ zespołach powyższych jednostek,
- ✓ szkołach artystycznych realizujących treści z zakresu kształcenia ogólnego.

Znaczy to, że we wszystkich wymienionych wyżej placówkach powinien być zatrudniony:

- ✓ pedagog,
- ✓ psycholog,
- ✓ logopeda,
- ✓ terapeuta pedagogiczny
- ✓ pedagog specjalny.

Przedszkole lub szkoła zatrudnia specjalistów zgodnie z potrzebami dzieci lub uczniów, co oznacza, że nie jest konieczne zatrudnianie wszystkich wymienionych w przepisach nauczycieli specjalistów. Wyjątek od powyższej zasady stanowią przedszkola i szkoły oraz zespoły przedszkoli i szkół, w których jest powyżej 50 dzieci/uczniów. W takich jednostkach konieczne jest zatrudnienie pedagogów specjalnych i psychologów w wymiarze 25% minimalnego limitu zatrudnienia specjalistów dla jednostki o danej liczebności dzieci/uczniów. **Uwaga** – do tej listy nie jest wliczany nauczyciel współorganizujący kształcenie ucznia niepełnosprawnego.

W związku z tym, iż pedagog specjalny to stanowisko nowe w placówkach ogólnodostępnych, wokół niego jest sporo niejasności. Pensum pedagoga specjalnego, tak jak pozostałych specjalistów, będzie ustalane przez organ prowadzący. Jego wymiar nie będzie mógł przekroczyć 22 godzin. Stanowisko pedagoga specjalnego ma zapewniać poprawę dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz dostosowanie procesu kształcenia do możliwości uczniów. I –co najważniejsze – utworzenie tego stanowiska nie powoduje likwidacji w szkole stanowiska pedagoga szkolnego. To znaczy, że w każdej placówce będą realizowali swoje zadania pedagog i pedagog specjalny, najlepiej we współpracy.

Jakie zadania ma pedagog specjalny ?

Od początku pojawiły się pytania dotyczące obowiązków pedagoga specjalnego, zwłaszcza o to, jak różne będą w stosunku do obowiązków pedagoga. Dzisiaj możemy zestawić i porównać obowiązki pedagoga i pedagoga specjalnego.

Rozpocznijmy więc od **zadań pedagoga szkolnego**.

Jego podstawowe zadania zostały przedstawione w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z 2017 roku. Oto one:

- 1) prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki;
- 2) diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia w życiu przedszkola, szkoły i placówki;
- 3) udzielanie uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb;
- 4) podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży;
- 5) minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów;
- 6) inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych;
- 7) pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów;
- 8) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:
  - a) rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki,
  - b) udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Jak widzimy, jest to zakres bardzo szeroki, dotyczy uczniów, nauczycieli i rodziców. Patrząc na funkcjonowanie szkoły, pedagog jest wszędzie, gdzie potrzebna jest pomoc i wsparcie.

I wróćmy do nowej sytuacji, kiedy to szkole obok pedagoga będzie wypełniał swoje zadania pedagog specjalny. Jak podzielić zadania, jak oddzielić „klientów”? Zerknijmy na obowiązki pedagoga specjalnego.

Do zadań pedagoga specjalnego należy:

- 1) współpraca z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub innymi specjalistami, rodzicami oraz uczniami w:
  - a) rekomendowaniu dyrektorowi szkoły lub placówki do realizacji działań w zakresie zapewnienia aktywnego i pełnego uczestnictwa uczniów w życiu szkoły i placówki oraz dostępności, o której mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1062 oraz z 2022 r. poz. 975 i 1079),
  - b) prowadzeniu badań i działań diagnostycznych związanych z rozpoznawaniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu szkoły i placówki,

- c) rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych uczniów,
- d) określaniu niezbędnych do nauki warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia;
- 2) współpraca z zespołem, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy, w zakresie opracowania i realizacji indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym zapewnienia mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 3) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:
  - a) rozpoznawaniu przyczyn niepowodzeń edukacyjnych uczniów lub trudności w ich funkcjonowaniu, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu szkoły lub placówki,
  - b) udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w bezpośredniej pracy z uczniem,
  - c) dostosowaniu sposobów i metod pracy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz jego możliwości psychofizycznych,
  - d) doborze metod, form kształcenia i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów;
- 4) udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, rodzicom uczniów i nauczycielom;
- 5) współpraca, w zależności od potrzeb, z innymi podmiotami, o których mowa w § 5 ust. 3 oraz w § 6;
- 6) przedstawianie radzie pedagogicznej propozycji w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli szkoły lub placówki w zakresie zadań określonych w pkt 1–5.

Czy zadania są tożsame? Nie. Ale na pewno podobne, zachodzące na siebie, mające część wspólną. To prowadzi do wniosku, że pedagog specjalny i pedagog muszą ze sobą współpracować, wymieniać informacje, wspólnie ustalić plan działania.

Jak odczytać konkretnie zadania pedagoga specjalnego?

Zadanie 1. – oczywiste – nie da się pracować właściwie bez współpracy

- a) warto zapoznać się z ustawą wymieniającą rodzaje dostępności, które powinny być zapewnione osobom ze szczególnymi potrzebami (dostępność architektoniczna, dostępność cyfrowa, dostępność informacyjno-komunikacyjna),
- b) to zadanie jest tożsame z zadaniem wykonywanym przez pedagoga, warto więc wspólnie ustalić zasady współpracy,
- c) również nie jest to nowość – pedagog zawsze wspomaga nauczycieli w rozwiązywaniu problemów, które towarzyszą uczniom,
- d) zadanie polegające na sprecyzowaniu szeroko rozumianych warunków, które ułatwią funkcjonowanie w szkole uczniom potrzebującym takich dostosowań – najczęściej są to uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Zadanie 2. – to zadanie, które również wykonywał pedagog, polegające na opracowaniu i realizacji Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego.

Zadanie 3. – zadanie tożsame z zadaniem pedagoga.

Zadanie 4. – podobne do zadania pedagoga.

Pedagog specjalny może prowadzić zajęcia. Zajęcia rewalidacyjne to tylko jedno z zadań pedagoga specjalnego, ale nie podstawowe.

Kiedy pedagog specjalny może prowadzić zajęcia rewalidacyjne?

Otóż pedagog specjalny może prowadzić zajęcia rewalidacyjne, gdy:

- ✓ wykonuje również inne zadania na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach,
- ✓ posiada kwalifikacje wymagane do prowadzenia zajęć rewalidacyjnych (§ 23 ust. 1 rozporządzenia MEN z 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli),
a
- ✓ rodzaj zajęć rewalidacyjnych prowadzonych przez pedagoga specjalnego wynika z IPET, uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego bądź wyniku wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania tego ucznia.

Zadanie 5. – Pedagog specjalny będzie współpracował z:

- ✓ poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi,
- ✓ placówkami doskonalenia nauczycieli,
- ✓ innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży,
- ✓ dyrektorem,
- ✓ pielęgniarką środowiska nauczania i wychowania lub higienistką szkolną,
- ✓ asystentem edukacji romskiej,
- ✓ pomocą nauczyciela,
- ✓ pracownikiem socjalnym,
- ✓ asystentem rodziny,
- ✓ kuratorem sądowym.

Zadanie 6. – Propozycje mają dotyczyć doskonalenia zawodowego nauczycieli przedszkola, szkoły lub placówki w zakresie ww. zadań.

Kwalifikacje pedagoga specjalnego

Do 31 sierpnia 2026 r. stanowisko pedagoga specjalnego będzie mógł zajmować nauczyciel, który spełni wymogi kwalifikacyjne zgodnie z poniższym zestawieniem:

Przedszkole

- ✓ kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolu i klasach I–III szkoły podstawowej zgodnie z § 4 rozporządzenia kwalifikacyjnego (ogólne wymogi dotyczące nauczyciela),
- ✓ studia podyplomowe w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka albo kurs kwalifikacyjny lub studia podyplomowe w zakresie pedagogiki specjalnej.

Szkoła

- ✓ kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w danej szkole,
- ✓ kurs kwalifikacyjny lub studia podyplomowe w zakresie pedagogiki specjalnej.

Co potem? Aby móc zajmować stanowisko pedagoga specjalnego, nauczyciel musi spełnić poniższe wymagania – w jednym z trzech wariantów:

Wariant 1.

- ✓ jednolite studia magisterskie na kierunku pedagogika specjalna,
- ✓ przygotowanie pedagogiczne.

Wariant 2.

- ✓ jednolite studia magisterskie lub studia pierwszego lub drugiego stopnia w zakresie pedagogiki specjalnej,
- ✓ przygotowanie pedagogiczne.

Wariant 3.

- ✓ jednolite studia magisterskie lub studia pierwszego i drugiego stopnia w zakresie pedagogiki,
- ✓ kurs kwalifikacyjny lub studia podyplomowe w zakresie pedagogiki specjalnej lub w zakresie edukacji włączającej,
- ✓ przygotowanie pedagogiczne.

Oznacza to, że część pedagogów będzie musiała zdecydować, co po 2026 roku. Znaczna część z nas stanie przed decyzją: kolejne studia?

Jak widzimy, pedagog i pedagog specjalny to specjaliści, których głównym działaniem jest pomoc wszystkim grupom w szkole. Oczywiście, najważniejsza z nich to uczniowie, ale czy to nie jest też tak, że dobrze przygotowany nauczyciel do pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, mający wsparcie ze strony specjalistów, to lepszy nauczyciel niż pozostawiony sam sobie, z kłopotami swoimi i swoich uczniów. Przywołałabym tu powiedzenie: „Od przybytku głowa nie boli”, ale pod warunkiem, że działania zostaną przemyślane i dobrze zaplanowane. Istotne jest, aby współpraca została ustalona na początku roku. To pozwoli na uniknięcie chaosu i niepotrzebnego stresu. Doświadczenie jednak mówi, że nie jesteśmy w stanie przewidzieć wszystkiego i możliwe są sytuacje, których podstawową cechą będzie zaskoczenie. Co wtedy? Wtedy należy podjąć działania w taki sposób, aby uczeń, rodzic lub nauczyciel mieli poczucie, że ktoś czuwa i pomaga. Nie jest istotne, czy to będzie pedagog czy pedagog specjalny. Ważne, by w szkole była osoba, która udzieli wsparcia i pomocy.

Akty prawne, których zapisy wykorzystano w artykule:

1. USTAWA z dnia 12 maja 2022 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 1116).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 r., poz. 1591).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2022 r. poz. 1593).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2022 r. poz. 1594).